

HRVATSKI PLANINAR

Viestnik „Hrvatskoga planinarskoga društva“ u Zagrebu.

Naše Sljeme lječište!

Tko već nije čuo taj usklik, usklik, što ga je toliko puta u raznoj formi izrekao naš nikad nezaboravni starina, prvi predsjednik hrv. plan. društva? Tko nije očutio blagotvornu silu Sljemena, kad se na nj popeo po pedeseti, po stoti put, privikao ponešto i putu i trudu? Zar nam onda dušu ne okrepi, tijelo ne uskrisi? Tà na novu godinu prevali preko 1200 vojnika 14. pješ. pukovnije u potpunoj ratnoj opremi, 3200 m. visoki sniježni i ledni alpinski vrh »Schwarzensteingletscher«. Pa što im je bilo? Ništa. Prem nenanavikli takovoj sili gorskoj, gdje ih je još uz put i kiša i snijeg sa vječnog neba blagosivljao, svi se vratise zdravi i veseli u Mayerhofen, dom svoj vojni. — Tko će još podvojiti poslije tolikoga iskustva, što su ga lječnici svih zemalja i naroda kulturnih, a i bolesnici i zdravi stekli, da je gora, ta vela kost u prirodi nježnoj, zagrnutu šarenim svojim snažnim ruhom i okružena miomirisom, što po tom rahu i po suncu jasnom izbjija, da je, velim, ta gora veliki, snažni ljekovni faktor — bez lječnika i baz lijekova?

I naši planinari znaju za tu istinu pa su ju i opetovano i uporno po svom iskustvu isticali. Dakako, to ne može vjerovati, toga ne može očutjeti onaj, koji se svake godine recimo jednom pa još uz velike društvene i kulinarske pripreme na Sljeme digne, tuj lukulsku ili hiperlukulsku okrepnu traži te izmučen tijelom i dušom jedva čeka, da se u grad vrati, gdje će se ponosno pohvaliti, da je i on bio jednom već čak na Sljemenu.

Kliko li se uzradovaše planinari i hrv. plan. društvo, kad ono skoro, prije koji mjesec dana natrag, u našim novinama uščitasmo, da je okružna blagajna zasnovala podignuti na Sljemu našem lječište za tuberkulozne. Nakanu i misao tu izreče kompetentni i strukovni društveni faktor, dr. Dežman. Tim bi se, veli dr. D., s jedne strane stvorilo preventivno branište proti toj ljudomori društvenoj, s druge strane ujedno i organizovano, sistematicno lječište, koje tu bolest ubija.

Naši se planinari i hrv. plan. društvo toj namisli tim većma poveseli, što i ono već o d a v n a u smislu svojih pravila društvenih Sljeme pristupnijim čini te i gostonu tuj podignuti snuje, ne bi li na taj način na goru primamljivalo

što više i što češće umne prijatelje iz Zagreba pa je tim turistički, indirekte, kušalo onako djelovati sanitarno, kao što to sistematski i direktno misli činiti okružna blagajna u Zagrebu.

Nije naše, niti je tuj mjesto isticati male izvore a teške pošljedice tuberkuloze, te rane na ljudskom zdravlju. Ne ubija ta bolest samo jedan organizam, ne, ona ubija od koljena na koljeno silu u organizmu cijelog naroda. To su već iskusili veliki narodi u Evropi, koji znadu, da prijeći razvitak tuberkuloze znači eminentno ono isto, što čuvati fizičnu i duševnu snagu u narodu, naročito naroda po gradovima i većim mjestima.

Kolika pogibao prijeti i nam, naročito našem Zagrebu, to nas uči statistika o razmahanoj grozi te bolesti.

Nije li prije tri četiri dana dr. D. negdje javno istaknuo, da se u Zagrebu godimice do 300 tuberkuloznih bolesnika javlja?

Kako ta bolest hara i napreduje, i opet nam statistika dokazuje. U Njemačkoj broj tuberkuloznih u bolnicama (od 1889.—1891.) poskoči od 19.400 na 30.000. Pomislimo li, da svaki malone treći taki bolesnik umire, kud će nam narod?

Engleska, Njemačka, Franceska etc. stade toj ubitačnoj bolesti na put raznim načinom: velikim novčanim sredstvima, i državnim i privatnim, medicinom, higijenskim ustavovama, uputom (naročito proti alkoholizmu) i udruživanjem, uopće: profilaktikom i direktnim sustavnim liječenjem. Jedan i drugi put u raznim državama razan je svojim sredstvima. U Njemačkoj posebna privatna društva od milijuna članova, koja pomaže država, ustraja sanatorija. Centralno to društvo — naglasujemo — nezvanično zadobilo je i društvo crvenog križa za se, koje mu ide na ruku tim, što mu gradi i uređuje sanatorija u gorskim krajima à la Döcker. — Ne bi li u svoje doba i u nas s tim faktorom naša okružna blagajna mogla nekako računati? — U Engleskoj slična društva već od četvrt stoljeća sistematično rade proti tuberkulozi, a u Francuzkoj se ovo mjesec dana skupilo preko jedan i pol milijuna franaka darova u istu svrhu, da se i privatnim ustrajanjem sanatorija što snažnije podupre brižno državno nastojanje u tom pravcu.

Nije li se već i kod nas za dva mjeseca skupilo preko 5.000 Kr. za taki sanatorij na Sljemenu, gdje je »tudje« jedno društvo poklonilo 1.000 Kr.?

Hrv. plan. društvo mniye, da mu je dužnost i društvena i patriotska, da umoli ovim načinom svoje članove i prijatelje zdravlja, da plemenito nastojanje okružne blagajne što življe pomognu; jer što u tom smjeru učine, ne čine samo zdravlju svomu, već snazi i opstanku naroda. To razabiremo odatile, što je broj tuberkuloznih znatno pao ondje, gdje se profilaktičnim i prokušanim higijenskim postupkom proti toj bolesti odlučan boj bije, a to je u prvom redu: zdravim zrakom, zdravom hranom i trijeznim životom.

Novotni.

Četrnaest dana na Velebitu.

Gordi Velebit, taj div hrvatski odavna je na sebe svratio pozornost. Ne samo planinari, već geografi i prirodopisci zalazili su u velebitske krajeve, jedni da se naužiju velebnih vidika, drugi, da proučavaju horizontalno i vertikalno mu ustrojstvo, treći, da pribiru gradju za njegovu faunu i floru.

Gvozdeni Velebit, što seže od Senjskoga bila do rieke Zrmanje, spada medju prohodne planine, jer ga sjeku i presiecaju četiri veličajne ceste, medju kojima se osobito iztiče ona, što vodi iz Maloga Halana i Podpraga u Obrovac. Većina putnika polazi na Velebit bilo iz Gospića, bilo iz Karlobaga, da se uzgne na Oštarije, to planinsko gnezdo, odkuda mogu na Alaginac, Ljubečko brdo, Sadikovac, pak sve tamo do pod ogromnu Šatorinu. Ova cesta glavna je žila kucavica, dočim su riedki oni putnici, koji polaze na Velebit od Sv. Jurja i Krasna, da se onda divotnom cestom spuste u Jablanac, da zaplove morem do Karlobaga i da preko Oštarija krenu u Gospić, pa onda od ovdje preko Podpraga u Dalmaciju.

Ovih dana primio sam na prikaz radnju: »Vierzehn Tage im Velebit«, koju je napisao I. Wanka, profesor na Rieci, a štampao ju u »Oesterr. Touristen-Zeitung« lanjske godine u br. 21. i 22.

Profesor Wanka nije na Velebitu boravio dan dva, već je po njemu kršio svoje kosti punih 14 dana i zato možemo mirne duše reći, da je u ovaj čas »prvi« velebitski planinar.

Prezanimivim njegovim opisom želimo da upoznamo i cijenjene štioce »Planinara« to više, što je u g. Wanke pronicavo oko i vješto pero, koje nam riše divote i strahote velebitskoga diva.

U pripomenku upozoruje pisac na pojedine gostionice i pristaništa, iztičući da je svoju pozornost svratio glavnom velebitskom bili, što se uzdiže 1600 m. visoko.

Prof. Wanka zaplovio je iz Rieke parobromom 1. srpnja pod Senj, gdje se izkrcao i krenuo pješice u Sv. Juraj, a odavle drugoga dana do Žrnovnice, onog zanimivog mjesta, gdje izbija rieka Gačka, što propada kod Otočca i Brloga na više mjesta. Prema toku vode i položaju mjesta, gdje voda izbija, naslućuje prof. Wanka, da bi to mogla biti rieka Lika, ali mu nije u oči palo, što sam o tome pisao u svom djelu: »Lika i Plitvička jezera«, u kojem Gačku i Liku posebice opisujem, akoprem u svojoj radnji ovo djelo po dva puta navodi.

Iz Sv. Jurja krenuo je Wanka na Oltare, uzpinjući se 1000 m. visoko u primorskom žaropeku sunca a 11 kilometara daleko. Sa visine otvorio mu se riedak vidik; od Rieke doplovila je carska ratna mornarica, koja je neko vrieme manevrila, a zatim krenula pod zidine staroga Obrovca.

Iz Oltara pošao je na Krasno, glasovito proštenište, a odanle do planinskog selišta Samardzia, gdje ima i gostionica sa napisom: »Svratiste k Rajincu« kojemu je vlastnikom Vuković. Ovdje je planinar dobro i udobno spremljen, a

vrla se domaćica brine, da i hranom zadovolji, koliko pak godi, kada čovjek u toj visini nadje i dobru flašu pive, koja se razhladila u vodiživici ili u snieguru, kojega ima po snježnicama!, ne treba spominjati.

Kako bijaše nestalno vrieme, htio je profesor do Crnoga i Konjskoga jezera kod Švice, nu napusti tu misao i odluči da se popne na Kečinu gredu (1318 m.) u Senjskom bili. Vidik zatvaraju mjestimice šume; vidi se Krečelj (1518 m.), u sjevernom velebitskom krilu Pliševica (1653 m.), Mali i Veliki Rajinac (1699, 1667 m.), Kuk (1650 m.) i Kozjak (1620 m.)¹

4. srpnja rano u jutro spremio se naš planinar na Rajinac, kamo je krenuo preko selišta Aniči kraj Velikoga i Maloga Jezera, gledajući kameni Zavizanski Bivčevac (1676 m.) i cilj svoga putovanja, Mali Rajinac.²

Ovo je najviši vrh u sjevernom krilu Velebita, a nije to možda Veliki Rajinac, koji je »veći«, ali »niži«. Sa njegove je tjemenice vidik dalekosežan. Vidi se Klek (1182 m.), Bjelolasica (1533 m.), Viševica poviše Liča (1428 m.) i razklmani Medvedjak (1027 m.), kod istoga mjesta. Prama izтокu opasuje obzor Gola Plješevica (1649 m.), a bezbrojni su vapneni i čunjasti vrhovi Velebita, koji ti se iztiče malone cielom svojom duljinom. Vidi se Senjsko bilo, Kečina greda, Pliševica, razne tjemenice Zavizana, sjevero-zapadno mrki Veliki Rajinac, na lijevo mu Katalinac, na desno Veliki Lom, a iza njega raztrgane pećine Kuka (1658 m.), podalje kojega se sunovraćuju biele stiene Kozjaka, a medju obima hita nebu pod oblake Šatorina. Južni Velebit raztapa se u nebeskom modrilu, a daleki otoci i obala morska otimlju se planinarovu oku.³

Na povratku pošao je prof. W. do dvih snježnica, kojima smo se i mi češće na Velebitu divili, kad smo usred ljeta stupali po snieguru, topili ga u nuždi i pili ili se od šale njime grudali i nabacivali. Razgledao je dvie takove »Snježnice«⁴ od kojih je jedna upravo užasna a stiene joj padaju tako strmo, da im s nijedne strane ne možeš kraja segnuti i zato se ovim sniegom ljudi ne mogu okoristiti. Pošao je do »Carske kuće«, a onda kroz sutjesku Lubenska vrata (1471 m.), odkuda se na jednu stranu otvara vidik su Mali Rajinac i na stiene i zubove Kozjaka i kukove, koji su toliko značajni za Velebit.

Po podne krenuo je preko Lubenovca do Mrkvišta i Štirovače, gdje obstoji već 30 godina parna pila, da se od ovdje vine na 1624 m. visoku Šatorinu, koju takodjer vidika radi toplo preporuča.

Kad si došao na proplanke Jovanović i Crni padež, zaustave te ovdje ovce i koze, s kojima su pastiri došli iz Prizne, sela, što leži tik mora u našem

¹ Ovomu je briegu ime od »divokoza«, koje ima i po drugim velebitskim krajevima. Ur.

² Krivo rade, koji pišu »Rajnac« ili »Rainac«. Ur.

³ Na Velebitu zovu ponikve i ponore (propasti, bezdnu), koji su zatrpani sniegom i »Snježnica«. Ur.

⁴ Imamo tri Plješevice. Onu u Velebitu zove narod »Pliševica«, onu u Krbavi kod Bišča »Gola Plješevica«, a onu kod Samobora Plješivica. O tome pobliže u »Zemljopisu Hrvatske« od Dra. H. pl. Hranilovića i Dragutina Hirca.

siromašnom i jednom Podgorju. Ovdje ima i vrelo Sladka voda, a malo dalje Dokozin plan (livada) odkuda vodi put na travom zarasla Šatorinu.¹

Radi centralnoga položaja vidik je sa Šotorine zanimiviji od Rajinca, jer se vidi i more. Od Velike Kapele vidi se samo Klek, ali ti zato zatomljuju dušu Kozjak, Kuk, sutjeska Lubenska vrata, Zavizanski Bivčevac, Vraterski kuk, a onda cio nedohod raznoličnih vrhova medju kojima se planinaru veoma težko orientovati. Izmedju dvaju vrhova seže oko 90 km. daleko prama zapadu, zaustavljući se na modroj Veloj Učki (Monte Maggiore). Prama iztoku ustobočio se ogromni Ogredjenik i Ogredjenica, visoki 1614 m. Prama jugu krili se duša nad dugim otokom Pogom, raznim školjima i zrije arhipelag zadarski. Medju blizim Liscem (1450 m.) i Laktinom (1504 m.), koji su do vrha zarasli mrkom crnogoricom, padaju u oči divlji, razklimanici i poput oblaka razčešljani vrhovi Baćić Kuk (1306 m.) i Kiza sa Alagincem (1278 m.)

Medju bliedim i golim stjenama zelene se poput oaza Dokozin stan, Crni padež i Sundjer. Zanimiv je i pogled na dugu dolinu kod Kosinja gornjega u kojem se razabire župna crkva. Jugo zapadno krili se pred tobom Lička visoravan sa mnogim mjestima, pa i Gospicem, kojemu se u zadku uzdiže osamljeni, kameni čunj vrha Zira (852 m.) o kojem ima u Lici ova rječenica: Da je mlika, kolika je Lika (rieka), bio bi sir, kolik je Zir».

Sa tjemenice Šotorine krenuo je naš uztrajni putnik natrag u Štirovaču, gdje si je razgledao parnu pilu, oprostio se sa novim znancima i priateljima te krenuo u 5 sati po podne put Alanu. Priečima dolaziš do Mrkvišta, najvišega selišta u domovini, a onda do divotne ceste, koja vodi u početku dugom, zelenom dolinom prama moru, da se zaustavi u Jablancu. Da profesor Wanka dospije na parobrod, morao je poći u Jablanac, nu kako bijaše zato još vremena, odluci da se popne na Kozjak i Alančić, nadajući se, da će sa tjemenice ovoga uživati pogled na pučinu morsku, otoke, ali ujedno i gledati kako se Velebit sunovratnim pećinama ruši u more.

Kako se lugar Vukušić, s kojim bijaše W. prije na Alanu tako ranu posjetu nije nadao, morao se profesor onoga dana najnužnijim zadovoljiti. Razgovarajući s njime o sutrašnjem danu, o pripremi i hrani, primakne se jedna planinkinja, da prisluskuje. Kad je razabrala, da se radi o živežu, približi se i ponudi od svog stada jedno janje sa 5 cvanciga. Lugar Vukušić ga omjerio, opipao mu salo i ponudio joj 4 cvancige, našto je sirota pristala, jer sila lomi kola, a srebrna novca nije imala u rukama bog zna odkada I tako su kupili cielo janje za 2 krune i nekoliko filira!

6. srpnja, u 6 sati u jutro spremi se profesor Wanka sa lugarem na Kozjak. Prvi susret bijaše jedna baka, pa da su išli u lov, bio to zloguk, nu ovako ih taj susret nije smeо, dapače iznenadio. Uz staru baku stupala je djevojčica, valjda unuka, a svaka na ramenima ogromnom grudom sniega. Snieg su mučno i težko izvadili iz duboke snježnice, sgrudali ga, oprtili i nosili do

¹ Prije više godine sagradiše mjernici na tjemenu vrha drveni »šator« od kojega i briega ime.

stana, da ga tamo uz vatu raztope, vodu love, spreme i piju. Zaista mučan posao i težko priskrbljena kapljica, koja nje i pastire na onim visinama kriepi i osvježava!

Kolnikom dodjoše u šumu Begovaču, podjoše velikim zelenim koritom (Wiesenmulde) Tuderovo do Lubenovca, gdje su dan prije naišli na »Sladku vodu«. Sada podjoše nogostupom u Frainkovu dragu i do onoga mjesta, gdje slažu obično posjećena drva. Drugim putem, kojega po drveću označuju »zatezi« (Axthiebe),¹ dodješ pod Kozjak, gdje bi i prvi englezki alpinista, kojemu je do veranja i penjanja, uživao.

Zubovi su na Kozjaku mnogobrojni, a profesor zabave radi penja se, plazio, lazio i gmazio samo po dvima, da prokuša svoju planinarsku snagu. Pri tome opazi na jednom izklesanom kamenu napis (»... irgend eine Aufschrift«), koj bi odavao, da su ovu točku mjerili.

Sa najviše točke Kozjaka vidi se Goljak (1606 m.), Zečjak (1623 m.) sa mnogo šiljeva, pak Alančić (1612 m.) i šumoviti Bili Vrh (1638 m.) Susjeda mu Ražanski vrh (1638 m.) pokriva goli Njegovanski vrh, kako se zove izmjerena točka od 1629 m. visine. Prama sjeveru gleda oko Goli vrh (1670 m.), Vratarski Kuk (1614 m.), Lubenska vrata, Kuk (1658 m.), a na desno mu Mali Rajinac i Senjsko bilo. Na Ličkoj visoravni padaju u oči mnogobrojni osamljeni vrhovi, a prekrasan je pogled na dolinu Bukovac. Prama jugu razabire oko Sundjer, Bačić Kuk (1306 m.), imposantnu Šatorinu i »dvoglavi« Ogredjenik-Ogredjenica.

U 9 i $\frac{1}{4}$ prije podne došao je profesor Wanka na najnižu točku vrha, u 10 i $\frac{1}{4}$ na drugu točku, u 11 sati je silazio, kraj okomitih i sunovratnih stiena lagano i oprezno te došao u 1 i $\frac{3}{4}$ u Alan, gdje je ručak urekao za 2 sata.

Na blizi Alančić podjoše pod večer. Narod zove taj vrh »Ražansko«, dočim se na mjestu Ružanskog Vrha, kojega bilježi »Generalstabskarta«, uzdižu Ražanski kući (kukovi).

Sa Ražanskog vidi se otok Pag, Rab sa istoimenim gradom, zatim školji i školjići medju Rabom i Krkom, pak Plavnik, Cres, a njemu u zadku Monte Osero na otoku Lušinju. Na tjemenici vrha leži razvaljena kamena piramida od koje se valja spustiti, da zagledaš i obalu morsku. Preko dugačkoga rebra Dundović kose vidi se kraj oko Stinice i Jablanca, a ovdje oni prezanimivi »fjordima« nalični zatoni, dragi i dražice.

Na povratku zaustavio se prof. Wanka u Alanu kod pastirskih stanova. Kada je uz obalu morskog sunca izpeklo i ono malo paše, što se dogadja već u svibnju, kreću pastiri svojim stadima prek torna i obora na velebitske visine, gdje imaju ovce čestitu alpinsku pašu, a koze uz pašu i dovoljno stiena i penčinu po kojima sa kozlićima skaču i poskakuju. Kad pak na Velebitu zaurla ledena bura, kreću pastiri k obali, gdje je porasla od jesenskih kiša nova paša. Gore snieg, led i bura, dolje blago i toplo vrieme!

(Svršetak sledi).

¹ Ovu sam riječ zabilježio u Velikoj Kapeli na Bielim stjenama. Ur.

U zapadnom prigorju Zagrebačke gore.

Od željezničke stanice u Stenjevcu zagleđaš pred sobom pust i otvoren brieg sa valovitim crtama, kojega je pokrila trava, a pod briegom polja i livade. To je Perjavica na kojoj ima i kapelica sv. Filipa i Jakova, a pod njome i istoimeno selo kroz koje vodi cesta u Stenjevac gornji, otvarajući ti vidike na Samoborsku goru, Žumberačke bregove i Savinske planine. Kad si došao do potoka Stenjevca, otvara ti se dol prama sjeveru i okreće poslije prama sjevero-zapadu. U začetku poraslo je nekoliko borova i smreka, a što dalje, to je dol bujniji, zeleniji, hladovitiji, nu samo do mlina, jer ti od ovdje valja preko potoka poći na cestu, koja se diže i pada, a dol se sve to više suzuje, ali i voda u potoku umanjuje.

Na kraju dola uzdigao se kameni, vapneni, šikarom i grmljem zarasa brieg Pečinska Rebar (Reber), njemu na lievo Vučja Rebar, a na desno šumovita Dubravica. Pod prvim briegom i zadnje su kuće sela, a pred njima voda Topličina u kojoj se iz dna dižu mjeđuri i prama površini vode razplinjuju.

Ovamo sam krenuo 20. travnja lanske godine, da podjem do Družanice, jednoga dijela kraške formacije, što se razvila u zapadnom prigorju Zagrebačke gore. Stao sam i mjerio temperaturu vode, koja je iznosila u 9 i 10 prije podne 15° R. Bila bi i toplija, da ju ne protiče mlina radi jedan ciep potoka.

U zimi je voda ako topla, da se ne smrzava. Na velikoj strmini Pečinskog Rebra ima kamenik u kojem su lomili kamen, kad su gradili željeznicu na Zidani most. Tom su prilikom izdubli i jednu špilju (dubku, duplje) kraj koje se nalazi ulaz u drugu špilju, koju sam razgledao 24. travnja poslije podne. Uzkom stazom, a dosta velikom strminom uzašli smo na izkopano kamenje, odkuda nam se otvorio dalek vidik na Posavinu, koju je pokrila ona oku mila proljetna zelen. Liepo se vidi Stenjevac doljni, Stupnik, Odra, Sv. Klara, Velika Gorica i druga mjesta, nu najljepši je cvjet u tom ogromnom, zelenilom i srebrnim pasom protkanom sagu, bieli naš Zagreb.

Špilja leži u vapnenu, kamenu vrhu, vrata su joj 1,5 m. široka 3 m. visokā i pokružna. Čim si unišao, padu ti u oči naslagano kamenje u dosta velikim hrpmama, pak jedna trokutasta pećina, koja se spustila sa svoda prama dnu špilje. Kad si ju minuo, zagleđaš drugu još i veću naslagu kamenja, koju je složila ruka čovječja. Od ovdje ulaziš zaokruženim hodnikom malo uzbrdice a što dalje, biva tlo sve vlažnije i mekanije. Kako sam čuo, da ima u špilji šišmiša, pustio sam vodiča Tomaša, da ju razvietljuje. Nisam našao nijednoga, a kad sam se tomu čudio, reče mi Tomaš, da dolaze u špilju nekakova gospoda, koja govore talijanski i šišmiše hvataju; reče mi, da su bili ovdje i prije tri dana. Nisam našao šišmiša, ali sam prama kraju špilje našao na 1 m. visoki humak od njihovih izmetina, kojih malo dalje špilja prestaje.

U ovoj špilji pada u oči najviše ono naslagano, u prvi mah zagonetno kamenje, koje ti odgonetaju stiene špilje. Kada ih razsvietliš, opazit ćeš na njima to veće, to manje kolobare, kadkada jedan tik drugoga, a Tomaš, koji je

to čuo pripovijedati od svojih »starih«, reći će ti, da su u toj špilji kopali žrvnje i mlinске kamene. Najprije bi kamen na steni skrojili, a onda uzeli željezni »pikenec« i njime kamen kopali. Kad su ga dosta izkopali, onda bi ga drvenim zagvozdama »odčepivali« i nizbrdice spuštali. U špilji svjetljili su si lučima. Gdje kamen nije bio valjan, tamo bi posao napustili i tražili u špilji sгодnije mjesto. Ovo bi bila »Žrvena pećina«, jedina mi do sada poznata špilja te vrsti u domovini.

Od špilje spuštaš se lagano i oprezno strminom da podješ na prodor Stenjevačkoga potoka, što izbjija na pećinu u jednom guštku pod Dubravicom. Za ovaj mi je potok rekao Tomaš, da je odtok onoga potoka, što gore u kraju Ponikve propada. »Naši su stari gori hitali plevu od šenice i tu je išla van, i tak' je to ona ista voda«. Temperatura posve bistre vode iznosila je 9° R. Nedaleko od ovdje pritiče od Glavice »izpod brega« potočić, kojega zove Tomaš Glavnički potok.

Blizo prodora stajao je nekoć mlin (melin), kojemu se i sada vide temelji. Ovo se mjesto zove »Melinišće«. Sa desne obale pritiče jedan potočić, koji se za kiše ruši i jednim visokim slapom.

Od ovoga potoka, a uz poj slavulja, crnoglavke, zebe i kosa, počesmo pomalo uzlaziti, da vidimo i razgledamo špilju iz koje »puše vjetar« i koju zovu Vaternica. Došli smo u guštok i tu je Tomaš stao, da si malo razgleda kraj u kojem ga ne bijaše već šest godina. Uzašao je, lomio i kršio grmlje i napokon mi doviknuo, da su se putevi »zarasli« i da Vaternice ne može naći. Pošao je na drugi kraj i tako dugo izostao, da sam mislio, ostavio me i kući se povratio. Okrenem se prama kraju, kojim je pošao i počmem dozivati, ali badava. Već sam se spremio, da krenem u selo, kad začujem glas: »Tu, tu je!« i dozivajući, zagledam Tomaša na jednom strmču, gdje silazi, da mi pomogne kod uzlaza.

Uzpeli smo se jarkom i došli pred Vaternicu. Pred nama se uzdigla široka, grmljem zaraska pećina sa malim otvorom, koji je širok 45, visok 29 cm. Čim sam primaknuo ruku, očutih da na otvor puše, a kako je hladno puhalo, da me je u nogama zeblo, odmaknem se i posjednem s lieve strane na obronak.

Dok sam tu sjedio i prama otvoru gledao, vidim kako vjetar raznaša suho lišće (listinac, šušanj) te opazim kako maše sa biljem, koje je poraslo pred špiljom, kao da bi naglo mahao hladilnicom. Ova igra vjetra vrlo mi se dopadala i čim bi lišće prigrnuo, u isti ga je mah vjetar razpuhao. Kada se na otvor prisloni uho, čuje se, kako puše. Pred špiljom, kamo nije dopirala hlađna struja, pokazivao mi toplojer u 11 sati 24° R., a u otvoru špilje, na dubljinu od 1 m, 8° R., a u pravcu od 1 m. pred samom špiljom 10° R. Struja je tako jaka, da maše biljem, koje je poraslo 2 m. 36 cm. daleko.

Tomaš mi pripovjedao, da je prije po jarku bio tako velik vjetar, da su seljaci nosili kamenje i rupu zametali. I sada da je ovdje u zimi više zima, nego u Borčecu ili na Bizeku.

Još mi je Tomaš rekao, da je otac njegova strica, 60-godišnji starac

Zolak Nacek priopovjedao, da je na onome mjestu, gdje je sada Veternica puknuo brieg, da je provalila voda i tekla puna 24 sata. Bila je tako jaka, da je »po-brala« po selu štale i kotce i sve poplavila kao Sava. Kad je voda prestala, išli su seljaci do Veternice da vide i prisluškivali na otvor špilje, gdje »furt drndalo, kak' da mašina drnda«.

Od Veternice sputisemo se na bolji put, da krenemo do Družanice. Uzašli smo uzbrdice, pa onda širokim, čistim putem ravno, kad se za sat hoda počesmo s puštati, približujući se Družanici. Na desno zagledasmo prvu veliku ponikvu ljevkasta oblika, zarasu šikarom, a na njoj na lijevo drugu manju kotlastu obliku, poslije smo prošli kraj dvih ponikava, izašli iz šume i zagledali pred sobom medju bregovima otegnuto, travom zaraslo tlo, koje se dieli u dva traka. Tu smo sjeli pod jedno stablo, da odmorimo, nu kako je puhalo, pošao sam k desnom traku u kojem na presušeno korito potočića, što se razlievao po livadi i tu se na nevidljivim mjestima gubio u zemlju. Podjem dalje i zagledam drugo korito u kojem je voda tekla do jedne na 3 m. široke ponikve, što se uvalila u zemlju poput kotla, gdje propada medju pećinama u zemlju. Kako je vodu u starom koritu poplavljala livade, odveli ju seljaci u onu ponikvu, odnosno dražku. A drugom dielu Družanice nisam našao vode, a kad sam sve to razgledao i pribilježio, složim u mapu sabrano bilje, a medju ovime i šumaricu žutu (*Anemone ranuncoloides*) te kremen prama Dolju. Ono mjesto na koje izadjosmo iz Družanice, zovu »Družanica vrata«. Uz put razgledali smo još dve velike duboke i dvie male pronikve, a onda došli do prvega kamenika »Zagrebačkoga dioničarskoga klesarskoga družtva« u kom je kamen vapnenac zvan mačak tako biel, da na suncu zablještije oči. Od ovdje se reda kamenik do kamenika, vapnenac se bieli na sve strane. U nekojim je kamenje nečisto žuto, jer su posao radi loša materijala napustili, dočim se u drugima opet bieli poput sniega. Ima ondje više od 10 kamenara, izrovanih i narovanih bregova i podbrežja; ima u velikim hrpmama složene gradjevne gradje i lijepo oklesanih velikih komada od kojih se grade temelji, stube, nadgrobni spomenici. Kraj od Družanice do Dolja ima osobito lice, lice razora, nereda, a u skupnoj slici, lice ogromne kamene ruševine.

Ovom neredu i neskladu, ovoj mrtvoj kami pristaje lijepo zelen bližnjih šumica, a osobit joj je ures bujni dol ili bolje ponikva Križevčak, koju seljaci obraduju. I tu ima jedan potočić koji uvire, da naskoro izbije na površinu zemaljsku.

Dalje Križevčaka zaustavlja te jak šum potoka, što izbija na živu stienu izmedju obraslih balvana, koji okolinu snabdjeva pitkom vodom. Odmah ćeš razabrati, da to nije pravo vrelo, već odtok podzemnoga potoka, a valjda onoga na Križevčaku. To je Doljski potok, što protiče koritastu dolinu, što seže do podsusedskih bregova. Potok ju protiče brojnim slapovima od kojih su nekoji naravni, a nekoji umjetni, jer ih stvara dovaljeno kamenje kamenara. Lošim izrovanim kolnikom dolazi u Dolje, pa onda krajem gdje ne ima hладa, pod podsusedske bregove, koji su tu stvorili uzki i podaleki tjesnac Sutinsko, kojim se probio samo potok

i cesta. Tu te prima gusta sjena, preugodan hlad šume i potoka i sada zaboravljaš na onaj znoj, što ti ga sunce do ovdje izbilo.

Sutinsko je najzanimiviji kraj oko Podsuseda i zato susreteš u njemu vazda Zagrebčana, koji su došli ovamo da se razhlade i razblaže, a da onda krenu prama Jagošćaku, a odavle na razvaline Sused-grada i da uživaju kraj u kojem se izmjenjuje ravan sa briegom i dol sa visokom gorom.

Iz Stenjevca gornjega, a iza kuće Tomaševe vodi put šumicom na brieg, a odavle stazom do sela Bizeka (ne Bezeka), gdje se takodjer odaje kraska formacija. U začetku sela, a iza kuće Carove, leži špilja »Žurančak« (ne »Gurenčak«) u vapnenim pećinama. Vrata su joj okrenuta prama sjevero zapadu. Leži u ponikvi, kojoj je tlo najviše poniknulo kod špilje, a u početku se protegnulo ravno, zaraslo travom, ali brazde svjedoče, da su tu i orali. Gdje to ravno tlo prestaje, pada ono k vratima špilje koso, pokriveno vlažnom zemljom i odvaljenim kamenjem. Ono se spušta dolje još više na koso, gdje se špilja gubi u ovećoj mračnoj razpuklini iz koje izlieću šišmiši, kada baciš kamen, koji se daleko ne kotrlja. Nad vratima je okomita pećina, zarasla šikarom, a vise tu i pera od jelenjaka, (Scolopendrium), a s proljeća buji u tom vlažnom hladu po kamenju i Lamium Orvala.

Od špilje možeš preko polja i kraj vinograda, uživajući pogledom na Savu, Samobor i Samoborsku, u Podsused, kamo stigneš za dobru uru hoda.

D. Hirc

Izmedju Breganice i Gradne.

Okolina samoborska bogata je vodom; ne ima drage, jarka, sutjeske, koju nebi proticali potočići i potoci. Glavna su izvor-vrela: Gradna rudarska, Gradna podlipovačka, Slapnica, Breganica i Škrobutnik, koji, saliv se u zajedničko korišto, stvaraju najjači potok okoline samoborske, hirovitu Breganu. Nekoji potočići gube se u mračnim zemaljskim šupljinama, dočim se drugi salievaju u Savu i Kupu.

Uz ove vode krije Samoborska gora svoje najljepše krajeve, bujne i zelene; tu su gorski pašnjaci i livade, a po bregovima zelen gora i marnom seljačkom rukom obradjena gruda na kojoj rodi i poznato samoborsko vino.

Kad si u Samoboru »Gornjemu kraju« došao na »kraj«, kreni putem prama bakrani, pa onda od kovačnice na lievo, da vlastitim očima razgledaš i Ludvić na kojega Samoborci rado upozoruju.

Uzka je to i daleka sutjeska, uklopljena medju visoke, strme i šume vite bregove, koji tu i tamo kojom stienom ili kukom iztaknuše i gola svoja rebara. Protiče ju bistri potok Ludvić, što hrli s gorske visine u zelen dol, razpršujući se u malene, ali oku mile i ugodne slapiće oko kojih rado poskakuje nježna grlasta pastirica (Motacilla melanope).

Uz pećine i pod grmljem mri dragoljubica (*Cyclamen*), kojih ima i tu na stotine, po kamenju i deblima lazi zimzeleni bršljan, na travnatim mjestima procvao je u jeseni mrazovac, a uz šumske okrajke i sam potok modri se naša ponajljepša vladisavka *Gentiana Asclepiadea* na kojoj su se veliki cvjetovi predali u listnim pazušicama i perasti se list pod njihovom težinom svinuo prama zemlji. Kad nam procvate ovaj najkrasniji jesenski nakit naših gora i planina, onda je i jesen pred vratima.

Što dalje stupaš, a uвiek uz lievu obalu Ludvića, postaje sutjeska sve to uža, a bregovi, koji se u nju ostrmljuju, sve to viši. Tu se koče dve pećine kao da bi ih nasadio, tamo se druga nadvila i bršljanom zakitila, dočim pod njome potoći milo žubori i u malim se vodnicama svojim slapićima gubi. S proljeća milo poje ptice pjevice, nu u začetku jeseni vlada tišina, riedko da zakriešti i kreštelica u susjednom bukviku.

Krasan su nakit i ovoj sutjeski nekojí grmovi, koji se zakitiše plodom. Crni trn, koj se s rana proljeća bielio, sada se iztaknuo svojim tamno-modrim »trnulama« koje oponašaju oblikom sitne šljive-krugljice i usta se od njih »stežu«, kad ih zagrižeš. Po kamenom tlu uzbujao je drien ili drienak, koji nam ne daje samo dobre »drienovače«, već i sladak, crven plod »drienine« ili »drienulje«, koje nalikuju plodu masline. Prekrasan je grm u jeseni glog, a kad »ponese« od krugljastih se »gloginja« sav zacrvenio, kao da bi ih po grančicama povezao. Žutika ili žutikovina, koja je u ljeti cvala žutim grozdiciima, sada se crveni grimiznim plodovima, a poput koralja crvene se plodovi divlje ruže, crvene poput sitne kite cvieća i plodovi kaline, kojoj se približio crnim, svjetlim plodom zimolez ili biser-drvo na koje u zimi rado padaju zimovke ili sniežke. Sve nam to odaje, da je jesen bliza, a mnogi voz drva, da valja skrbiti za zimu. Uz bujnu zelen, godi nam oku i ono bistro i čisto modrilo neba, koje nas zove, da ostavimo Ludvić i da se uzpemo bilo na koj brieg i s njega smetnemo pod oko nove krajeve okoline samoborske.

Ludviću na kraju grana se gorski kolnik u troje: lievi put vodi uzbrdice na Gradišće, desni u Dubravu, a srednji uz potok u Draganja sela, odnosno Slani dol.

Desni kolnik posut je škripeljem te se lagano uzpinje uzbrdice i u prvi bi mah mislio, da vodi do kojega posjeda kako je liep i uredan, nu kad тамо, doveđe te u gorsko selo Dubravu, koja se razštrkala po velikom briegu i okružilo voćarima, poljima, njivama i vinogradima.

Preko kostajnika uzpinješ se ugodnim hladom na Gradišće, kamo stigneš za 20 časaka, kada na zelenoj ledini, a medju vinogradima zagledaš kapešicu sv. Filipa i Jakova, gdje ćeš rado postati, da se nagledaš raznoličnih bregova i zelene šume, koja se daleko тамо gubi u nebeskom modrilu.

Crkveni »šekutor« otvorit će ti kapelicu pred kojom se sviet častaje dva puta na godinu: na dan sv. Valentina, kada se ptičice žene, i na dan sv. Filipa i Jakova, kojom se prilikom na ovoj visini ore nabožne pjesme, ali gruvaju i mužari, odjekujući od briega do briega. Kad si unišao u crkvicu, pada ti

s lieve strane u jednoj uložnici u oči platnena slika ovih svetaca, koja odaje starinu, dočim su na glavnom oltariću rezani od drva. Na desno ima i stari, valjda prvobitni glavni oltarić takodjer rezan od drva sa starom jednom slikom i drvenim sviećnjacima. Na jednome mjestu kao da se svod crkvice razpuknuo, ali će ti »šekutor« reći, da je ona na ovome mjestu staroj kapelici »pridelana«. Bilo je to g. 1837. kako nam to nad ulaznim vratima tučači kamen sa slovima »FCFF 1837.« Od crhvica (347 m.) otvara se jugo-zapadno vidik na strme bregove Slapnice, na Veliki Črnc i Japetićku, a oštro je izcrтан i vrh Velikog Oštrca. Gledajući prama Samoboru, vidi se jedan dio staroga grada, samostanska crkva sa nekoliko kuća, kada se na kraju razvale otvara vidik na Samoborsko vinogorje, Sv. Nedelju, ravnici Save i Zagrebačku goru.

Imena »Gradac, Gradište, Gradišće« odavaju nam vazda, da je na njihovu mjestu nekoć stajao grad, pa tako sigurno i ovdje, nu ljudi o njemu ne pamte ništa, dalek mu je dakle viek, a spomen mu se sačuvala samo u imenu.

Žitelji u Gradišću zovu se »Biščani«, a kad bi ih upitao, zašto se tako zovu, odgovorili bi ti i glasno i jasno, da zato, jer su njihovi »stari« došli iz Bišća, kad su bježali pred Turčinom. Ovi Biščani prvi su doseljenici, pa moguće da je za njihova dolazka još bilo ostanaka onoga grada, po kojem su svoju novu postojbinu ozvali. Ostali žitelji n. pr. Škrboti priselili su se poslije. Gradišće ima 9 kuća i do 50 duša, koje govore čistom štokavštinom.

Od crkvice vodi staza kraj vinograda kroz selo do oširoka puta s kojega ćeš opet na visoku briegu zagledati seoce Rešetare, koji živu u 5 kuća, dočim su se u tri kuće, a pod Gradišćem naselili Mustafići, kojima prezime takodjer odaje, da su prebjegli iz Bosne, jer je ime »Mustafa« poznato ime. Na jednom briegu vidi se crkvicu sv. Križa, a pod njome velika lipa i veliki hrastovi. Izašav iz seoca, stupaš oširokom stazom i zagledaš naskoro krasan gorovit kraj u kojem ti pada u oči Veliki i Mali Lovnik i Šipački brieg, koji se je svio poput ogromna vala. Pod gorom uvalila se zelena Lipovačka draga, koju protiče Gradna, a tamo na lievo, na čunjastom, oštrom vrhu crne se zidine grada Lipovca. Na visoke nekoje bregove zaklonila su se opet nekoja sela porodičnih imena; tu su ponajprije Žganjari, podalje Pogačići, pa onda Žugići i Kovačići.

Ovom stazom, koja je tu i tamo usjećena u vapnene slojeve, dolaziš za pô sata opet do razkršća. Ne valja poći ni lievo, ni desno, već srednjim jarkom i priličnim strmcem i za nekoliko si časaka na ledini i kod zdenog vrela u koje izbija voda izpod jednoga bršljanom zaraska kamena, kojega zahladjuju onizke bukve. Sad si došao na put, koji si ostavio, krenuv iz Ludvića na Gradišće, a kako se taj put ciepa u dvoje, valja ti poći desnim ciepom uzbrdice, da dodješ u seoce Vratnik. Doljni put vodi nekoliko časaka prama sjeveru, kad se opet dieli u dva traka: lievi trag vodi uzbrdice u Draganja sela, desni u Slani dol. Kad b. od onoga mjeseta, gdje se put ciepa, pošao stazicom na desno i uzbrdice, došao bi takodjer u Vratnik, nu taj je put naporniji. Ovoj stazici prama kraju nasadio se jedan kamen kod kojega oni odmaraju, koji ovuda uzlaze, a ne odmaraju samo toga radi, da počinu, već da okom bace u podnožni i na naokolični

gorski zeleni kraj, da ga bace u gorsku zabit, u prirodno zatišje, u koje riedko zapane ljudska duša. Pod sobom gledaš nizku drugu dolinu, kojom vodi bieli kolnik u Slani dol, vidiš i poprični dol, a straga šumovitih bregova Veliki Črnc, Oštrec i cijeli onaj niz oštrih šiljeva i grebena.

Na kraju seoca uzdiže se brieg Bregana travom zarašlim obronkom na koji će svatko rado poći, da gleda novi gorski kraj. Medju strmim bregovima pruža se duboka dolina, koju protiče Breganica, a mota se njome i kolnik što vodi u Noršiće ili Sv. Duh u Žumberku takovom strminom, da seljaci, kad izvazaju drva moraju »zavirati« i po tri kotača na kolima. Krasna je to dolina u jeseni, a pogotovo mora biti krasna s proljeća, kada izlista gora i kad nikne trava po onim ledinama, što se pružaju uz zdenu Breganicu. Na obrežju pribralo se seoce Breganica u kom živu porodice Ježi i Svinjarići, a ima u dolini i seoce Kremenac, a dalje tamo u Grdancima staklanu Karolina, odkuda vodi put u staklanu Osredek. I od ovdje iztaknuo se Oštrec, dočim su dolinu opasali uz lievu obalu Viševac, Livnik iza kojega leži jarak Žubljak u kome kopaju kameni ugalj. Uz desnu obalu otegnula se gorska kosa Zakopanac, svršavajući u Pušinskom jarku. Liepo se od ovuda iztiče Veliki i Mali Lovnik.

Na onome će mjestu putnik rado odmarati, da si što dulje pase oko na osobitom gorskem kraju, kakav su mu nedaleko od Vratnika i Lahove drage, zabilježene na »Generalstabskarti« kao »Lave drage«, a za pravo se imadu zvati »Vlahove drage«. Pô sata po prilici od Maloga Vratnika leži Veliki Vratnik, kojem treba krenuti opet drugim putem.

S one visine spušta se put u Sokoloviće, koje su žitelji takodjer napušili iz Bihaćke krajine, spušta se i do staklare, nu tko nije voljan, da krene ovamo, spustit će se kraj sela strmom stazom prama Položnjaku tik kojega zagleda i zemaljsku cestu, što odavle vodi u Žumberak velikom dolnom, koju protiče Bregana.

Ovom cestom krećeš prama Samoboru. Uz put zaustavlja te velika tvornica vapna, nekoji kamenici u kojima se lomi vapnenac kamen, dok za pô sata hoda stigneš u selo u kojem ti već ženska nošnja, a u mužkaraca obrijana brada svjedoče, da si stupio na štajersko tlo. Svjedoći to u selu i tabla sa napisom. »Vas Bregana, Občina Velka Dolina, Okrog Krško,« a stupio si u selo, kad si prekoračio drveni most nad Breganicom

Za drugo pô sata eno te u našoj Bregani u kojoj je prva desna kuća na slovenskom, a lieva na hrvatskom tlu. U Bregani, gdje se mrgode smreke, kao predstraže velikih onih smrekovih šuma u Štajerskoj, razgledati ćeš »Prvu hrvatsku tvornicu štapova« baruna Allnocha, a onda krenuti uzbrdice cestom, što iz Samobora vodi na Brežce. Mineš Balogove dvore, podješ kroz selo Bistrac i uzpneš se na jednu točku ceste gdje ćeš rado postati, da ti se oko nagleda bujne i zelene ravnice, kad je nekoliko sati gledalo same brdovite krajeve.

Od ogrankaka Samoborske gore pak do podnožja gore zagrebačke otegnula se je ravan Save i Krapine, pa zato i gledaš u milovidno Zagorje. U gori vidiš Bistru gorju, na jednom rebru Sv. tri kralja, u ravnici Brdovec, a pod Ma-

rija-Goričkim brdima tri barunska grada: Lužnicu, Januševac i Laduć nad kojima se u gori bieli crkvica sv. Križa. Na kraju obzora modre se štajerske planine i po malo se gube, kao da su se u zraku raztopile, jer ih tvoje oko više ne razabire. Liep je odavle pogled i na Sv. Nedjelju, pak onaj dio prigorja na kojem se koče razvaline grada Suseda.

Cesta se diže i spušta poput valova na uzbibanom moru, ali te to ne utrudjuje, jer ti duša uživa od časa do časa i tako uživajući dodješ i do Sv. Helene gdje su sumporne kupelji oko kojih se pružio dalek perivoj preko ravni i dola.

Kad si u Sv. Heleni, evo te i na pragu Samobora, koji si možda ostavio rano u jutro. Stupaš ulicom u kojoj buji krasno cvieće, a zahvalni ju Samoborci posvetili uspomeni svoga bivšega prezaslužnoga načelnika Šmidhena. Ovom ulicom izadješ upravo na glavni trg, kojime kročiš vesela srdca, jer je nadošao čas da odmoriš, da se krepkom-hranom i dobrom kapljicom samoborske rumenike osvježiš.

Grančica božjega drvca, uz koju si privio vladisavku, dugo će te siećati onoga gorskoga zatišja, onih vidika i užitaka, koje ti u jednom danu podala prekrasna samoborska okolina. Uspomene ostat će ti tako trajne, kao što je trajna i zelen-boja božjega driebca, najljepšeg uresa gore samoborske.

Dragutin Hirc

Raznice.

Božikovina. Božikovina zove se latinski *Ilex aquifolium* radi svoje sličnosti sa zimzelenim hrastom *Quercus Ilex*, s kojim u ostalom nije botanički srodnata. U Gorskem kotaru zovu ju »božje drveće«, jer se kano takovo rabi više kao božično drvo od jele ili smreke, samo s razlikom, da se izabere što gušći grm i objesi o jaki čavao na strop sobe tako, da vrhom visi dolje, te se onda nakiti jabukama, orasima, sviećicama itd. Niemci zovu ju »Stechpalme«, Danci »Stickpalme«, dok je njemačko ime »Hülse« srođno sa flemičkim »hulst«, francuzkim »haux« i engleskim »holly«.

Da su božikovinu već u prastaro doba smatrali srećenosnom bilinom, znamo od Plinija, koji u svom prirodopisu uvjerava, ako se posadi na ulazu stana, da može sačuvati od svake nesgode. Njezin cvjet da je kadar vodu smrznuti, a strjelica od njena drva, ako se na živinče baci, nefaljeno svaku zvier

pogodi. Jošte i dan danas zazivlju ubogi gorštaci u Škotskoj gdje ponaraste božikovina, kano i u nekim krajevima Hrvatske, kano prilično drvo, u svom prijestom praznovjerju u pomoć »holly«. »Zabosti božikovinu grančicu« značilo je nekada u Škotskoj kano pomagaj u nejednaku boju.

U Francuzkoj služe se tim grmom o božiću kano bakljom. U Ardenama zebodu božikovinu grančicu za polnoću u blagoslovljen kruh, te na bodljike metnu goruće svjećice, dočim natiču u nas pozlaćene lješnjake. U Cevenama i južnoj Njemačkoj rabe božikovinu kano u nas maslinove grančice ili macice na Cvjetnicu. Krčmar u mnogim krajevima Francuzke rado meće njeno granje kano cimer. I u ljubovnim stvarima igra ona svoju ulogu. U Talijanskoj stave na peć njenu grančicu mladim zaručnicima; a u viencu ne smije da jim manjka nešto lišća. U francuzkim narodnim pjesmama takodjer se spominje božikovina.

Božikovina je i koristna biljka. Francuzski seljak meće božikovinu medju kruh i slaninu, da je tako čuva od miševa. Ako se gusto posadi, imamo neprohodnu i hlad podnoseću živicu, kojoj studen ne škodi, pak bi se pokušaji, da se sadi u nekim krajevima, i u nas izplatili. Drvo se dade lijepo ulaštiti, upija boju, te oponaša ebanovinu. Jače drvo može rabiti kolar kano jasenovinu, a tanje se upotrebljuje za batine, držke na strojевимa i za bicala. Iz soka likovine pravi se izvrstan liepak. Jagodice da dieluju slično najjačoj gorkoj vodi, a u nekim se krajevima od njih pravi i ocat.

Pa ako i je hvala Plinijeva otca, što se božikovine tiče, pretjerana, voleju ipak svi ljubitelji pravde radi njena zimzelena lišća i crvenih bobulja.

Naš narod priča, da su božikovinom krunili Isusa Krista.

J. M.

Planinarski promet u Zürichu i Ženevi. Prometna komisija priobčila je svoje 16. izvješće, koje jasno iztiče kolika je i ovomu gradu korist od planinarstva. Družvena imovina iznosila je 10.000 K., 8000 dao je grad, država, banke, pivovare, tako da je godine 1901. imalo družtvu znatnu svotu od 50.000 K. Od toga je izdalo za reklame 27.000 K., za koncerte 13.000 K. Reklamni odbor polučio je sjajan uspjeh, jer se je od knjižice: »Züricher Führer« razpačalo 10.000 krasno ilustriranih eksemplara. Razposlani su u Njemačku, Belgiju, Englezku, Holandiju i cijelu Rusiju. U Ženevi razpačalo je družtvu »Association des intérêts de Genève« u kratko vrieme 485.000 vodiča, brošura, nacrta, panorama itd. u pet jezika. Članke o Ženevi i okolini štampalo je isto družtvu u 618 časopisa, koji izlaze u Evropi, Americi, Aziji, Africi. Za reklame izdalo je to družtvu 320.000 K., ali su ove zato privukle u Švicarsku 205.760 tudjinaca i to: 74.280 Franceza, 26.487 Niemaca, 18.092 Talijana, 10.669 Amerikanaca, 16.335 Engleza, 4697 Rusa itd. Da su došli Rusi, tomu je pomogao vodič, koji je štampan i u ruskom jeziku. Isto

družtvu podieljuje nagrade onima, koji goje cvieće pred kućama, u cvjetnjacima i na prozorima. Kanton doprinosi u tu svrhu 12.000 K., grad 7500 K.

Družtvu razpošilja svoje publikacije bezplatno, u željeznice ih razpačavaju bezplatno.

Švicarska postala je sretna, blažena i bogata zemlja po — planinarstvu. Mnogo smo puta upozorivali na tamošnje planinarske prilike, dapače i »brojčane« dokazali, da je dohodak od planinarstva »veći« od »državnoga« prihoda.

Kamo sreće, da smo mi Hrvati ako ne Švicari, a ono bar njihova planinarska djeca. Mi čekamo i čekamo, odgadjamo od danas do sutra, dok će nam u ponajljepšim krajevima domovine sjesti za vrat — tudjinac. Da to biva već sada, poznata je stvar i ne treba nam upirati prstom u one hrvatske krajeve, gdje se je to već dogodilo.

Bit će gaće, ali — kad će?

Montbae. Tko je čitao o tom veličanstvenom sklopu, tomu je poznato i ime Chamonixa, gdje se uzdiže elegantni i udobni hotel Montanvert (1921 m.), odkuda planinari polaze na pojedine vrhove toga diva. Odavle vodi put na Aiguille Verte (4127 m.), na Dent Dru (3815 m.), na Aiguille du Moine (3418 m.), dapače i do dalekog Dent du Géant (4010 m.), a naročito je odanje sgodan put na Aiguille de Charmoz, de Grépon i de Blaitière (3442, 3489 i 3533 m.) Od ovdje se polazi na udaljenije vrhove Aiguille du Plan (3673 m.) i Dent du Requin, jedan od najgroznejih zubova, što se uzdižu nad »Mer de Glace«.

Na Aiguilles des Charmoz i de Grépon uzpeo se »prvi« alpinista Mummery, najglasovitiji planinar u Englezkoj. On uzlazi poput pokojnih planinara Zsigmondy-a i Pirtschelleru bez vodča, pak takove uzlaze i živo preporuča, akoprem je sa jednim dielom svoje karavane prije nekoliko godina na Himalaji užasno nastradao. G. 1880. vinuo se prvi puta na šilj Velikoga Charmoza, po drugi puta se uzpeo g. 1892. Tko kreće na

te vrhove vodičima, toga stoji trošak za dobra vodiča 400 franaka.

Lanjska »Leipzigerica« (br. 3091.) doniela je u slici »Aiguille de Grépon«, koji već kao slika zadivljuje i zastaruje, pa ipak je čovjek, kao umni stvor božji, svladao mrtvu materiju i toga diva.

Centralna biblioteka »Deutsch- i Österr. Alpen-Vereina« otvorena je 1. listopada 1902. u Monakovu. Ona broji 5000 djela u 7000 svezaka, 2600 slika i karata i 1.700 komada takozvanih »Zeitungsausschnitte« W. Rickmer Rikmersu, koji je svojom knjižnicom ovoj biblioteci položio temelj, uredio ju, napisao katalog itd., podiela je njemački car red crvenoga orla.

Na Himalaji. Prošloga ljeta krenuli su na Himalaju Dr. J. W. i gospodja Fanny Bulvek-Workman, poznati smjeli američki planinari i izdavači djela: »In the Icerworld of Himalaja«. Mje seca kolovoza boravili su na visinama od 4.500 m., a inače u visinama od

4887, 5335 i 5487 m., gdje su i noćili. Najviše počivalo bijaše na briježu Chogo Bwongma na koji su se oni prvi vinuli. Osim toga uzpeli su se još na četiri briega od 4800 — 5800 m. visine.

Rane i paučina. Ako se diete po-reže ili potuće majka će mu dovinkuti, da metne na ranu paučinu. Pa kada diete u prvi mah ne zna, gdje će ju naći, reći će mu majka da skoči u drvarnicu, na hodnik, ili drugo koje mjesto, gdje se pauci legu. Tu ima paučine, kadkada pune smrada, kojom dijete omota ranu. Tako rade i odrasli ljudi, ne misleći pri tome, da si mogu krv otrovati, jer je dokazano, da na takovoj paučini ima mikroba, koje je nanio vjetar ili su tamo dospjeli muhama, koje se zapletuše u paučinu. Poznato je, da se od toga ukočilo ranjeno mjesto. Dokazano je i to, da je jedan konj obolio, jer su mu ranu obložili paučinom, koju su uzeli iz staje u kojoj bijahu bolestne krave. Toga radi paučini bila daleka kuća, i u planinara!

„Hrvatski Planinar“ izlazi svakoga drugoga mjeseca na štampanom tabaku. Društveni članovi, koji plaćaju na godinu 6 kr. članarine, dobivaju list »bezplatno«, nečlanovi za 4 kr., djaci za 2 krune 40 fil. Pojedini brojevi stoje 40 filira. — Predplata i novci za oglase neka se šalju blagajniku I. Exneru (Ilica 36).

Molimo p. n. podružnice, da nam što prije pošalju izvješća o svom lanjskom radu.

Jednako opetovano molimo, da nam podružnice izvole javiti, ako koji član izstupi, ode ili umre. Češće nam se najme vraćao »Planinar« od podružničara, a da ni mo znali zašto, pa smo tek mnogim izpitivanjem privatno saznali, da je član premješten ili da je umro. Kao »ubogarima« žao nam je troška, truda i brige. A i reklamacije dobivamo tek po trećoj ruci, često uz tužaljku. Molimo stoga opetovno, da se reklamacije šalju direktno predsjedničtvu ili tajniku društva (gornjo-gradska gimnazija).

Sadržaj: Naše Sljeme lječište. — Četrnaest dana na Velebitu. — U zapadnom prigorju Zagrebačke gore. — Izmedju Gradne i Breganice. — Raznice.